

**การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถาน :
กรณีศึกษาโบราณสถาน บ้านจาละ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี**
**The Establishment of the Community Participation in
the Development Ancient Remains: Case Study in Ban Ja-le
Ancient Remains, Yarang District, Pattani Province**

ศรีประไพ อุดมละมุล* ชูลฟีกอร์ มาโซ เวคิน วุฒิวงศ์ สุพัตรา รุ่งรัตน์
จริยา วงศ์กำแหง และซอเฟียห์ แชลี

Sripraphai Udomlamun*, Zulfikor Maso, Vakin Wutthiwong, Supattra Rungrut,
Chariya Wongkamhang and Sofeeyah Chaelee

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

133 ถนนเทศบาล 3 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000

Faculty of Humanities and Social Sciences Yala Rajabhat University

133 ThanonThetsaban 3, Tambon Sateng , Amphoe Mueang ,Yala Province, 95000

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถาน และประชาชนกลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่ม จำนวน 3 ประเด็น คือ (1) ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ (2) ความต้องการในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ และ (3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ รวมทั้งการจัดเวทีประชาคม เพื่อหาข้อสรุปของข้อมูลให้สมบูรณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นจากการประชุมกลุ่มและการจัดเวทีประชาคม ผลพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อของศาสนา ความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม กฎระเบียบ ข้อบังคับ สภาพภูมิทัศน์ การบริหารจัดการ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ส่วนความต้องการในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ ประกอบด้วย 5 ด้าน

* Corresponding Author. E-mail: 089979@gmail.com

ได้แก่ ปรับสภาพภูมิทัศน์ พิพิธภัณฑสถาน โบราณวัตถุ และสาธารณูปการ บูรณะโบราณสถาน
เพิ่ม และการบริหารจัดการ สำหรับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา
โบราณสถานบ้านจาละ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ปรับสภาพ
ภูมิทัศน์ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ และงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐซึ่งเป็นส่วน
สำคัญในการสนับสนุนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

คำสำคัญ : ชุมชน การมีส่วนร่วม โบราณสถานบ้านจาละ ยะรัง ปัตตานี

Abstract

This research study guidelines for constructing public participation in developing the ancient remain of Baan Jaleh. Four target groups consisting of 5 formal community leaders, 5 informal community leaders, 5 officers in charge of Baan Jaleh Ancient Remain and 5 people were studied. Data were collected through Focus Group. Topics for collecting data comprised (1) problems of public participation in developing Baan Jaleh Ancient Remain (2) demands of developing Baan Jaleh Ancient Remain and (3) guidelines for promoting public participation in developing Baan Jaleh Ancient Remain. Moreover, the public forum was held to draw a complete conclusion. Data were analyzed through the summary of Focus Group and the public forum. The results were as followed: Problems of public participation in developing the ancient remain of Baan Jaleh found in this research were attitudes, religious belief, knowledge and understanding, participation, rules and regulations, landscapes, management, public utilities and public assistance. For the requirements of Baan Jaleh Ancient Remain, they comprised the needs for improving landscapes, museums, public utilities and public assistance including restoring the ancient remain more and the management. Guidelines for promoting public participation in developing Baan Jaleh Ancient Remain were promoting knowledge and understanding, improving landscapes, public utilities and public assistance and being supported budgets from the government sector. The last one was the key for constructing public participation.

Keywords: Community, Participation, The ancient remain of Baan Jaleh, Yarang, Pattani

บทนำ

โบราณสถานนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่สะท้อนให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนในอดีต นำมาซึ่งความภาคภูมิใจและก่อให้เกิดความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างคนในอดีตและปัจจุบัน โบราณสถานเป็นมรดกอันสำคัญที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้กับแผ่นดิน เป็นถาวรวัตถุแสดงถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมืองในยุคนั้น (Thongsuksangcharoen, 1999) ที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงรากเหง้าของชาติไทย (Iamsaard, 2010) ทั้งทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภาษา วรรณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาสังคมให้คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ด้วยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทำนุบำรุง และพัฒนาความดีงามที่มีอยู่ภายในโบราณสถานทรงคุณค่า อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Thongsuksangcharoen, 1999) นอกจากนี้ มีบทบาทสำคัญต่อประเทศในแง่ของวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ทั้งในด้านวิชาการ การท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งโบราณสถานทั้งหลายในประเทศสามารถสร้างประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจ รวมไปถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการ สงวนรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้โบราณสถานเหล่านั้นเป็นมรดกสืบทอดต่อไปถึงอนุชนรุ่นหลัง ตลอดจนก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งชุมชน สังคม และประเทศ (Pimpises, 2011)

อย่างไรก็ตามปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องและขยายขอบเขตมากขึ้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และการเร่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง รวมไปถึงการบุกรุก การทำลายที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกวัน ตั้งแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) เป็นต้นมา เป็นผลให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทิศทางการพัฒนามุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออก ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานส่งเสริมการลงทุน เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัว การสนับสนุนการเติบโตของกลุ่มทุนโดยแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากปราศจากการจัดการดูแลอย่างเหมาะสม และได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมและไม่ยั่งยืนอย่างรุนแรง ซึ่งไม่มีการฟื้นฟูอย่างจริงจังโดยการบังคับใช้กฎหมายไม่เข้มงวดและไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม (Kongvee, 2007)

ทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ไม่ได้กำหนดแนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นหลัก ทำให้เกิดการทำลายศิลปกรรมอยู่ตลอดเวลาประกอบกับการขยายตัวที่มีการเพิ่มจำนวนประชากร

ทำให้ความต้องการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย จึงมีผลให้ประชาชนเข้าไปครอบครองที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ขณะที่กฎหมายและระเบียบการปฏิบัติที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการแหล่งศิลปกรรม จึงไม่สามารถที่จะลงโทษผู้ละเมิดหรือกระทำผิดได้ ประชาชนขาดจิตสำนึกที่ดี ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ตลอดจนการขาดวินัยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยการมีวินัยนั้น เป็นความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมตนเองให้เป็นไปตามความมุ่งหวัง โดยเกิดจากความสำนึกเป็นค่านิยมที่ดีงาม (Chantarattana, 2015) ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน แต่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่มีตามธรรมชาติจำนวนมาก ทำให้คุณภาพการดำรงชีวิตและคุณภาพทางสังคมเกิดความเสื่อมล้ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Siripun, 1999)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งเป็นมรดก สัญลักษณ์ และเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นมีค่า แหล่งศิลปกรรมบางแห่งจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศและโลก ขณะที่รัฐมองข้ามและไม่ได้ให้ความสำคัญแหล่งศิลปกรรมหลายแห่งถูกทำลายหมดสภาพหรือยากที่การแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ทรงคุณค่า ขณะเดียวกันประชาชนเริ่มเกิดความตระหนักในปัญหาความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปกรรมนี้ถูกมองข้าม เพราะประชาชนในท้องถิ่นขาดความรู้ ความเข้าใจในการมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของแหล่งศิลปกรรม จึงเกิดการทำลายแหล่งศิลปกรรมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้เกิดปัญหาการเสื่อมโทรม ตลอดจนเกิดการสูญหาย หมดคุณค่า (Kongvee, 2007)

อีกทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดแคลนงบประมาณและบุคลากรที่จำกัด ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ขาดความรู้ ความเข้าใจและความพร้อมเพื่อการอนุรักษ์ มีความบกพร่อง ละเลยในเรื่องข้อมูลทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้เกิดจากการทำลายโดยมนุษย์ ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ เช่น การสัญจรของรถยนต์ใกล้บริเวณโบราณสถาน ทำให้เกิดความสั่นสะเทือน และเกิดการทรุดตัว หรือแม้กระทั่งภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ปัญหาน้ำท่วม แผ่นดินไหว ที่สร้างความเสียหายให้แก่โบราณสถานจำนวนไม่น้อยที่ชำรุดหักพัง ถูกหรือคันทำลาย เกิดการผุกร่อน จนไม่รู้รูปร่าง และบางแห่งก็ไม่มีสิ่งปลูกสร้างแต่มีหลักฐาน (Siripun, 1999)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้นั้น อยู่ในภาวะถูกคุกคามมีการสูญหาย รวมไปถึงการเสื่อมค่า จากการที่ไม่ได้รับการดูแลที่ถูกต้อง หรือถูกทำลายไปโดยธรรมชาติและมนุษย์ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การดำเนินงานเกี่ยวกับโบราณสถานยังคงมีปัญหา เพราะการให้ความสนใจหรือการให้ความสำคัญกับทรัพยากรวัฒนธรรมได้จำกัดอยู่ในวงแคบ ไม่มีการส่งเสริมการให้ความรู้แก่ชุมชนอย่างเพียงพอ (Swangsri, 2009) ทำให้ชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการดูแลรักษา และขาดการตระหนักถึงความสำคัญรวมถึงไม่กล้าเข้าไปทำการจัดการด้วยตนเอง ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานส่วนใหญ่ถูกจำกัดอยู่ในการดูแลของ

ทางภาครัฐ ในส่วนของภาครัฐเองก็ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง เนื่องด้วยปัจจัยทั้งทางด้านระยะเวลา และบุคลากรที่มีอย่างจำกัด และไม่เพียงพอต่อจำนวนโบราณทั้งหมดทั่วประเทศ ซึ่งมีจำนวนกว่า 8,732 แห่ง ส่งผลให้โครงการจัดการโบราณสถานส่วนใหญ่จำกัดอยู่เฉพาะโบราณสถานขนาดใหญ่ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมและสังคมในระดับประเทศเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้ละเลยการดูแลรักษาโบราณสถานในระดับท้องถิ่น โบราณสถานขนาดเล็กในต่างจังหวัดหรือในบริเวณพื้นที่ห่างไกลจึงถูกละเลยและเริ่มเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา (Pimpises, 2011)

เมืองโบราณยะรัง เป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลยะรัง ตำบลวัด และตำบลปิตุมุติ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี นับเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย มีนักวิชาการหลายท่านคาดว่าเป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ หรือลังยาเสียว บนคาบสมุทรมลายูที่มีชื่อปรากฏอยู่ในเอกสารจีน ชวา มลายู และอาหรับ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา โดยมีเมืองปัตตานีเป็นเมืองท่าที่สำคัญติดต่อด้านชายกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมผสมผสานกัน เช่น ศิลปะโบราณวัตถุ เป็นสถานที่พบแสดงถึงความเก่าแก่มีอายุร่วมสมัยกับเมืองโบราณสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย และเมืองโบราณสมัยศรีวิชัยในคาบสมุทรมลายู เอกลักษณะที่โดดเด่นของเมืองโบราณยะรังก็คือ โบราณสถานที่เป็นศาสนสถานอิฐ จำนวนกว่า 40 แห่ง ซึ่งนับเป็นศาสนสถานอิฐที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศที่ค้นพบแล้วขณะนี้ (Fine Arts Department, 2005)

อย่างไรก็ตามเมืองโบราณยะรังหรือโบราณสถานบ้านจาละ ปัจจุบันมีสภาพชำรุดทรุดโทรมอย่างยิ่ง ได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมสภาพของโบราณสถานที่เสื่อมสภาพตามธรรมชาติ เพราะโบราณสถานที่มีอายุยาวนาน ย่อมเสื่อมสภาพชำรุดไปตามกาลเวลา ด้วยสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลมพายุ เป็นต้น วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน คือ อิฐ เป็นวัสดุหลัก ซึ่งมีการมั่ววิธในการผลิตไม่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพต่ำ เฝื่อนไม่สุก เกิดการทรุดตัวไม่เท่ากัน ทำให้อิฐแยกตัว และการบูรณการทำลายโดยคน ที่มีการลักลอบขุดหาสมบัติในเขตโบราณสถาน มีการรุกร้า ปัญหาการใช้ที่ดิน ที่มักได้รับงบประมาณล่าช้าและไม่ทันการณ์ ทำให้ราคาที่ดินเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น และผู้ถือครองที่ดินไม่ยินยอมตกลงราคาทดแทนที่ราชการกำหนด เนื่องจากยังไม่มีกำหนดขอบเขตของโบราณสถานและเมืองโบราณสถานที่ชัดเจน ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งรายได้ของประชาชนขึ้นอยู่กับผลผลิตทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลักและไม่ค่อยมีอาชีพเสริมมารองรับกับสภาพเศรษฐกิจ เมื่อยามที่สภาวะทางธรรมชาติแปรปรวน อีกทั้งปัญหาด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ถนน ทางสัญจรโบราณสถานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเส้นทางคมนาคม (Fine Arts Department, 2005)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถาน และประชาชน กลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนได้เสียกับโบราณสถานบ้านจาและ โดยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การประชุมกลุ่ม (Focus group) ดำเนินการจำนวน 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 เป็นการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชน จำนวน 15 คน และครั้งที่ 2 เป็นการประชุมกลุ่มเจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถานจำนวน 5 คน ซึ่งมีประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถาน ความต้องการในการพัฒนาโบราณสถาน และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ

การจัดเวทีประชาคม (Civil forum) โดยจัดเวทีตรวจสอบข้อมูลและผลการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปของข้อมูลในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ รวมทั้งเป็นเวทีที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน ให้เห็นถึงความสำคัญของโบราณสถาน หลังจากดำเนินการรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้วิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปประเด็นจากการประชุมกลุ่มและการจัดเวทีประชาคม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ ความต้องการในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ

ผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนา ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ทศนคติ ความเชื่อของศาสนา

จากบริบทของชุมชนโดยรอบโบราณสถานบ้านจาละ จะเห็นได้ว่าชุมชนรอบ ๆ พื้นที่โบราณสถานเป็นชุมชนมุสลิมโบราณ ร้อยละ 100 นับถือศาสนาอิสลามเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความเคร่งครัดในหลักคำสอนของศาสนา นอกจากนี้ คาดว่าประชาชนในชุมชนน่าจะมีความรู้ ความเข้าใจที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะเห็นได้จากความเชื่อในการพัฒนา ส่งเสริมโบราณสถานที่ไม่ใช่ศาสนาของตนเอง เป็นเรื่องที่ขัดกับหลักคำสอน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และมีความเชื่อเกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด จึงทำให้มองว่า การเข้าไปพัฒนา ส่งเสริมโบราณสถาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูชา ยกย่อง สรรเสริญ ซึ่งผิดกับหลักคำสอนของศาสนา โดยศาสนาอิสลามจะมีการนับถือพระเจ้าเพียงองค์เดียว ไม่บูชารูปปั้นอื่นใด เนื่องจากเดิมโบราณสถานบ้านจาละเป็นของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งในอดีตประชาชนมีการนับถือศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน ที่มีการบูชาพระพุทธรูป มีพระพิมพ์ดินดิบ และสฤปปจำลองดินเผา ซึ่งบางชิ้นปรากฏหลักฐานที่มีการจารึกตัวอักษรปัลลวะ มีภาษาสันสกฤตเป็นคาถาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า โดยวัตถุต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้น และนำมาบูชาไว้ ณ ศาสนสถาน ตามคติความเชื่อในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน นิกายเจติยวาท ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียในสมัยคุปตะ และปาละ ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นอย่างน้อย และคงเจริญสืบต่อมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 ก่อนที่จะเสื่อมสลายไปในระยะต่อมา จนกระทั่งศาสนาอิสลามเข้ามาแทนที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่นับถือศาสนาอิสลามไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ ไม่ยอมรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ไม่เห็นคุณค่า ไม่มีความรักความผูกพัน และอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว

ด้านที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจ

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม รวมถึงมรดกอันสำคัญที่ได้สร้างไว้ ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณสถานอันทรงคุณค่า ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ประชาชนในพื้นที่รอบโบราณสถานบ้านจาละไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถาน ความเป็นมาของชุมชนที่แท้จริง ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ประชาชนไม่รู้คุณค่าความสำคัญของโบราณสถานบ้านจาละ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในชุมชนขาดการส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานจากผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนได้รับรู้ และเข้าใจ ประกอบกับประชาชนมีความเชื่อในการเข้าไปพัฒนาโบราณสถาน ว่าเป็นเรื่องที่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาที่เกี่ยวกับการบูชา ยกย่อง สรรเสริญ ซึ่งเป็นกำแพงกั้นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพราะโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ของกลุ่มผู้นำน่าอย่างไม่เป็น

ทางการ มองว่าโบราณสถานบ้านจาละ ไม่ได้เป็นสมบัติทางศาสนาที่ตนยึดถือและปฏิบัติของคนในชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบโบราณสถาน จึงทำให้เกิดปัญหาและเป็นช่องว่างในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาโบราณสถาน รวมถึงขาดการรับรู้ด้านข้อมูลข่าวสารโบราณสถาน จึงเป็นผลทำให้ประชาชนในชุมชนไม่ยอมรับการเรียนรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนไม่เห็นคุณค่าของการพัฒนาดูแลอนุรักษ์โบราณสถานบ้านจาละ

ด้านที่ 3 การมีส่วนร่วม

กระบวนการในการขับเคลื่อน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และรับผิดชอบในการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย อาทิ กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่ช่วยผลักดันให้ประชาชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งบริบทของพื้นที่ในชุมชนรอบโบราณสถานบ้านจาละ ส่วนมากประชาชนประกอบอาชีพการเกษตรกรรมเป็นหลัก มีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และมีการประกอบอาชีพเสริม ทำให้ไม่มีเวลาดว่างในการเสียสละเข้าร่วมกิจกรรม ยกเว้นวันศุกร์เพียงวันเดียว ซึ่งเป็นวันหยุดที่ประชาชนในชุมชนโดยส่วนใหญ่จะหยุดทำงาน เนื่องจากวันศุกร์เป็นวันสำคัญของพิธีกรรมร่วมกันละหมาดวันศุกร์ โดยประชาชนจะมารวมตัวกันที่มัสยิด เมื่อมีข้อมูลข่าวสารก็จะมีการประชาสัมพันธ์ในช่วงเวลานั้น แต่จากการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในพื้นที่มุ่งประกอบอาชีพเป็นหลัก ไม่ตระหนักถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการเข้ากิจกรรมพัฒนาของชุมชน ประกอบกับมีทัศนคติเห็นว่าบางกิจกรรมเป็นหน้าที่ของส่วนราชการที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งแสดงถึงการขาดจิตสำนึกร่วมกันในการแก้ปัญหา เห็นได้จากในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจะต้องได้รับเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรม ประชาชนจึงจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้รอบโบราณสถานบ้านจาละ

ด้านที่ 4 กฎระเบียบ ข้อบังคับ

แหล่งศิลปกรรม โบราณสถาน นับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีหน่วยงานเข้ามาดูแล อนุรักษ์ โดยมีมาตรการ กฎระเบียบ ข้อบังคับในการควบคุม จากกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จะทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษาศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั่วประเทศ มี พ.ร.บ. และกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงาน โดยบังคับใช้อย่างเคร่งครัด ซึ่งจะเห็นได้จากโบราณสถานบ้านจาละ เป็นโบราณสถานที่อยู่ในการดูแลของสำนักศิลปากร ที่ 13 จังหวัดสงขลา เมื่อใดที่ชุมชนจะเข้าไปพัฒนา ปรับปรุง โบราณสถานต้องมีการประสานงานขออนุญาตก่อน จึงทำให้เกิดความยุ่งยากในการประสานงาน และไม่มีความสะดวกในการทำกิจกรรม อีกทั้งการดำเนินงานมีความล่าช้า ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ามาตรการ กฎระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้ในการควบคุมมีความเคร่งครัดมาก จึงทำให้ชุมชนไม่กล้าเข้าไปจัดการด้วยตนเอง เป็นผลให้ประชาชนในชุมชนไม่ตระหนักถึงการพัฒนาอนุรักษ์โบราณสถาน

ด้านที่ 5 สภาพภูมิทัศน์

การจัดการบริหารภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถาน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทัศนียภาพเกิดความน่าสนใจในการศึกษาเรียนรู้โบราณสถาน อย่างไรก็ตาม การจัดการบริหารภูมิทัศน์พื้นที่รอบ ๆ โบราณสถานบ้านจาละ ที่เต็มไปด้วยต้นยางพารา นับเป็นส่วนหนึ่งทำให้ไปบดบังโบราณสถาน จนทำให้ทัศนียภาพไม่มีความน่าสนใจ มีบรรยากาศที่เงียบ อีกทั้งขาดการดูแลรักษาความสะอาดภายในบริเวณโดยรอบโบราณสถาน ทางเดินรอบโบราณสถานและตัวอาคารโบราณสถาน มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดบุคลากรและเจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถานมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการดูแลพัฒนาโบราณสถาน อันได้แก่ ป้ายอธิบายข้อมูลชำรุด มีเพียงแค่ว่าภาพ แต่ขาดรายละเอียดบางส่วน บางป้ายข้อมูลก็มีรายละเอียดไม่ชัดเจน จึงทำให้ไม่เกิดความน่าสนใจหรือการศึกษาค้นคว้าหาความรู้

ด้านที่ 6 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการนับเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงาน โดยการบริหารจัดการโบราณสถานเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถานอันทรงคุณค่า โดยเป็นมรดกสำคัญทางประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการโบราณสถานบ้านจาละที่ผ่านมา มีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา ได้แก่ เจ้าหน้าที่บุคลากร ผู้ดูแลโบราณสถานไม่เพียงพอ ในปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถาน เป็นประชาชนในชุมชน จำนวน 6 คน โดยมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษา ฝ่ายยาม บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานบ้านจาละแก่ผู้ที่มาศึกษา และส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารอื่น ๆ จะเป็นคนนอกพื้นที่ ทำให้ขาดการประสานงานระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้ ประกอบกับขาดผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่เกี่ยวกับชุมชนในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนได้รับรู้ เข้าใจ และยอมรับ เกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมพัฒนาโบราณสถานบ้านจาละ นอกจากนี้งบประมาณในการสนับสนุนส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง และบูรณะแหล่งโบราณสถานยังไม่เพียงพอ และต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าภาครัฐไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง เนื่องด้วยปัจจัยทั้งทางด้านระยะเวลา และบุคลากรที่มีอย่างจำกัด ไม่เพียงพอต่อจำนวนโบราณสถานทั้งหมดทั่วประเทศ ส่งผลให้โครงการจัดการโบราณสถานส่วนใหญ่จำกัดอยู่เฉพาะโบราณสถานขนาดใหญ่ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม และสังคมในระดับประเทศเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้ละเลยการดูแลรักษาโบราณสถานในระดับท้องถิ่น จึงทำให้เสื่อมสภาพและทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

ด้านที่ 7 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สาธารณูปโภค และสาธารณูปการนับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาโบราณสถาน ให้มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว โดยจะเห็นได้ว่าโบราณสถาน

บ้านจาและขาดการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และมีแต่ไม่เพียงพอ ได้แก่ ไฟฟ้าบริเวณโดยรอบภายในโบราณสถานมีแสงสว่างไม่เพียงพอ ถนนทางเดินรอบโบราณสถาน สะพานเชื่อมโบราณสถานชำรุดเสียหาย ป้ายบอกทางป้ายข้อมูลต่าง ๆ ชำรุด มีเพียงแค่ภาพ แต่ขาดรายละเอียดบางส่วน บางป้ายข้อมูลก็มีรายละเอียดไม่ชัดเจน อีกทั้งห้องน้ำ สถานที่ประกอบศาสนกิจ ศูนย์บริการข้อมูลเพื่อการศึกษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถาน ร้านสวัสดิการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม และถังขยะหรืออุปกรณ์รองรับสิ่งปฏิกูล ซึ่งติดตั้งไว้ในบริเวณโบราณสถานบ้านจาและ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการเข้าไปพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ จึงทำให้โบราณสถานไม่เกิดความน่าสนใจ จึงชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ประกอบกับในปัจจุบันการดูแลรักษาโดยเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานไม่ทั่วถึง

2. ความต้องการในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นที่ต้องการพัฒนาโบราณสถานในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ปรับสภาพภูมิทัศน์

จากความคิดเห็นของประชาชนจะเห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่รอบโบราณสถานมีความต้องการปรับสภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานภายนอก เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ โดยจัดทำเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกาย เนื่องจากที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าสภาพภูมิทัศน์พื้นที่โดยรอบ ๆ โบราณสถานเต็มไปด้วยต้นยางพารา ซึ่งทำให้ไปบดบังตัวโบราณสถาน จนทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่าสนใจ บรรยากาศที่เงียบ อีกทั้งถูกปล่อยทิ้งร้างมานาน โดยบางส่วนมีสภาพทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ขาดการดูแลรักษาความสะอาดโดยรอบ ๆ บริเวณโบราณสถาน ทำให้บริเวณโดยรอบโบราณสถานมีความสกปรก ซึ่งจะเห็นได้จากมีเศษใบไม้กระจายอยู่ทั่วไป และตัวอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม

ด้านที่ 2 พิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑนับเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญในการศึกษาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าโบราณสถานบ้านจาและยังไม่มี จึงจำเป็นต้องมีการสร้างพิพิธภัณฑภายในโบราณสถาน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และการศึกษาโบราณวัตถุภายในโบราณสถาน เนื่องจากที่ผ่านมาโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบได้นำไปไว้ที่ศูนย์พิพิธภัณฑของจังหวัดสงขลา โดยผู้ที่เข้าไปศึกษาสามารถศึกษาความรู้เพียงแค่ภาพอย่างเดียว จึงทำให้ไม่เกิดความน่าสนใจที่จะศึกษา

ด้านที่ 3 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ นับเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาโบราณสถานให้มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องจัดสร้างให้เพียงพอต่อ

ความต้องการและปริมาณของผู้ที่มาศึกษาเรียนรู้ โดยโบราณสถานบ้านจาและควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่จำเป็น ได้แก่ ห้องน้ำสำหรับให้บริการ ควรเพิ่มจำนวนให้มากกว่าเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันภายในโบราณสถานบ้านจาและมีเพียง 2 ห้อง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการให้บริการ พัฒนาดัดตั้งไฟฟ้าบริเวณภายในโบราณสถานให้ทั่วถึง เนื่องจากไฟฟ้าภายในโบราณสถานมีเฉพาะบางจุด ทำให้มีแสงสว่างไม่เพียงพอ นอกจากนี้ สร้างสถานที่ประกอบศาสนกิจสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความสะดวกต่อผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ อีกทั้งจัดสร้างร้านสวัสดิการจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่มภายในโบราณสถาน สำหรับบริการผู้มาศึกษา รวมถึงป้ายบอกทาง ควรมีการติดป้ายบอกทางไปโบราณสถานเป็นระยะ ๆ เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และการเข้าถึงแหล่งโบราณสถานได้ง่ายขึ้น ตลอดจนจัดทำป้ายข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาความรู้ได้ทราบข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หรือเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่น่าสนใจ และเพื่อให้การศึกษาเรียนรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น ภาษาที่ใช้ควรเป็นคำที่สามารถอ่านเข้าใจง่าย กระชับ และชัดเจน และควรมีการปรับปรุงใหม่ป้ายข้อมูลใหม่แทนที่มีอยู่เก่า และใช้งานมานานแล้ว ทำให้รายละเอียดข้อมูลไม่ชัดเจน

ด้านที่ 4 บุรณะโบราณสถานเพิ่ม

เมืองโบราณยะรัง เป็นโบราณสถานที่เป็นศาสนสถานอิฐ ที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในประเทศ ประกอบด้วย โบราณสถานบ้านจาและ โบราณสถานบ้านปราแว โบราณสถานบ้านวัด ที่ควรได้รับการบูรณะเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาความรู้ เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่งโบราณสถานในเมืองโบราณสถานแห่งนี้ โดยเลือกดำเนินการในพื้นที่กลุ่มโบราณสถานบ้านจาและ ซึ่งมีโบราณสถานรวม 5 แห่ง ได้ทำการขุดแต่งเสร็จสิ้นแล้วบางแห่ง และได้พบหลักฐานโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้นำไปไว้ที่ศูนย์พิพิธภัณฑสถานของจังหวัดสงขลา มีป้ายข้อมูลเพียงแค่ว่าภาพ แต่ขาดรายละเอียดบางส่วน บางป้ายข้อมูลก็มีรายละเอียดไม่ชัดเจนที่ใช้ในการศึกษาความรู้ ส่วนโบราณสถานบ้านปราแว และโบราณสถานบ้าน วัด ยังไม่บูรณะทั้งหมด ทำให้ขอบเขตการศึกษาเมืองโบราณยะรังแคบ มีเพียงโบราณสถานบ้านจาและอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาโบราณสถานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญสะท้อนถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับทราบถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม รวมถึงมรดกอันสำคัญที่ได้สร้างขึ้นไว้ ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณสถานอันทรงคุณค่า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องรับรู้ และเข้าใจ เพื่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน ห่วงแหน และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์โบราณสถาน

ด้านที่ 5 การบริหารจัดการ

การอนุรักษ์พัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการสนับสนุน และการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ เพิ่มเจ้าหน้าที่

บุคลากรในการดูแลรักษาโบราณสถาน เนื่องจากปัจจุบันเจ้าหน้าที่ บุคลากรที่รับผิดชอบดูแลโบราณสถานมีไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานและจัดการภายในโบราณสถาน อีกทั้งเพิ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องชุมชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมถึงเพิ่มงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาและบูรณะโบราณสถาน เนื่องจากปัจจุบันโบราณสถานบ้านจาเมาะได้รับการดูแลไม่ทั่วถึง อีกทั้งขาดการพัฒนา ทำให้โบราณสถานบางแห่งมีสภาพทรุดโทรมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโบราณสถานบ้านจาเมาะหลากหลายช่องทาง เพื่อให้ผู้สนใจได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาเมาะจากการศึกษาพบว่า จากปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนและความต้องการในการพัฒนาโบราณสถาน มีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในแต่ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้านดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถานเป็นเรื่องราวที่สำคัญซึ่งต้องมีการศึกษา รับรู้ และเข้าใจ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาองค์ความรู้เหล่านี้เริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลา ทำให้ประชาชนในพื้นที่รอบเมืองโบราณสถานบ้านจาเมาะขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ไม่เห็นคุณค่าความสำคัญ ไม่มีความรักความผูกพันในการพัฒนาโบราณสถาน จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการและการศึกษาโบราณสถาน รวมถึงสร้างความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และประโยชน์ของโบราณสถาน โดยผ่านกิจกรรมพื้นฐาน ได้แก่ จัดประชุมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องประวัติศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการยอมรับและอนุรักษ์โบราณสถาน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโบราณสถาน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรักความผูกพัน รวมทั้งจัดตั้งชมรม โดยประชาชนในชุมชนทำหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษา นอกจากนี้ จัดตั้งมัคคุเทศก์ ซึ่งเป็นประชาชนในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรม ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนจัดทำแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น หรือจัดทำศูนย์ข้อมูลประจำท้องถิ่นที่รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รวมถึงจัดทำสื่อ เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ การเผยแพร่ทางวิทยุ การจัดทำเว็บไซต์ เป็นต้น

ด้านที่ 2 ปรับสภาพภูมิทัศน์

การบริหารจัดการภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทัศนียภาพเกิดความน่าสนใจ ในการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมาโบราณสถานมีทัศนียภาพ

ไม่เกิดความน่าสนใจ บรรยากาศที่เงียบ อีกทั้งโบราณสถานบางส่วนมีสภาพทรุดโทรม ตัวอาคารชำรุด เนื่องจากถูกปล่อยทิ้งร้างมานาน รวมถึงขาดการดูแลรักษาความสะอาด โดยรอบ ๆ บริเวณโบราณสถาน มีเศษใบไม้กระจายอยู่ทั่วไป ทำให้โบราณสถานสกปรก จึงจำเป็นต้องมีการปรับสภาพภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถานให้เกิดความน่าสนใจ โดยจัดทำเป็นสวนสาธารณะที่ออกกกำลังกาย สนามเด็กเล่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งซ่อมแซมตัวอาคารซึ่งบางส่วนชำรุด นอกจากนี้ ถนนทางเดินรอบทั้งหมด ควรมีการดูแลรักษาความสะอาดและปรับปรุงซ่อมแซม

ด้านที่ 3 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการนับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการอำนวยความสะดวก ซึ่งจำเป็นต้องมีการสร้างในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริการ แต่อย่างไรก็ตาม โบราณสถานบ้านจาละยังขาดการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา และการสนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้าง ได้แก่ ห้องน้ำ สถานที่ประกอบศาสนกิจ ถนนทางเดินรอบโบราณสถาน ศูนย์ข้อมูล การติดตั้งไฟฟ้าบริเวณภายในโบราณสถานให้ทั่วถึง อีกทั้งจัดสร้างร้านสวัสดิการจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่มภายในโบราณสถาน สำหรับบริการผู้มาศึกษา รวมถึงมีการติดป้ายบอกทางไปโบราณสถานเป็นระยะ ๆ เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และการเข้าถึงแหล่งโบราณสถานได้ง่ายขึ้น ตลอดจนเพิ่มป้ายข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาความรู้ได้ทราบข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หรือเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งภาษาที่ใช้ควรเป็นคำที่สามารถอ่านเข้าใจง่าย กระชับ และชัดเจน และควรมีการปรับปรุงป้ายข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ให้มีรายละเอียดข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน

ด้านที่ 4 งบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐนับเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการดำเนินการพัฒนาโบราณสถาน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมามาจัดงบประมาณในการสนับสนุนจากภาครัฐในการบูรณะโบราณสถาน ทำให้โบราณสถานบางส่วนถูกทิ้งร้าง เกิดการชำรุดและเสื่อมสภาพทรุดโทรม จึงจำเป็นที่ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณโดยให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดูแล ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการจัดโครงการ การบูรณะโบราณสถานที่เสื่อมโทรม รวมถึงสภาพบริเวณรอบ ๆ โบราณสถาน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของโบราณสถาน

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถาน บ้านจาและ พบว่า ทศนคติ ความเชื่อของศาสนาในการเข้าไปพัฒนาโบราณสถานที่ไม่ใช่ศาสนาของตนเอง เป็นเรื่องที่ขัดกับหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการบูชา ยกย่อง สรรเสริญ ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ประชาชนไม่ยอมรับ ประกอบกับไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถาน และความเป็นมาของชุมชนที่แท้จริง ไม่รู้คุณค่าความสำคัญของโบราณสถาน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมีขีดจำกัดในเรื่องเวลาที่ไม่ตรงกัน นอกจากนี้ กฎระเบียบ ข้อบังคับมีความเคร่งครัด เกิดความความยุ่งยากในการประสานงานและการทำกิจกรรม จึงทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้าไปทำการจัดการด้วยตนเองได้ รวมถึงสภาพภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถานเต็มไปด้วยต้นยางพารา ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ไปดบังโบราณสถาน จนทำให้ทัศนียภาพไม่มีความน่าสนใจ บรรยากาศที่เงียบ ประกอบกับขาดการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโดยรอบ เพราะว่าการบริหารจัดการภูมิทัศน์ภายในโบราณสถานที่ดี เป็นส่วนที่สำคัญทำให้ทัศนียภาพเกิดความน่าสนใจ ในการศึกษาเรียนรู้ ทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่มาศึกษาสามารถนั่งเล่น พักผ่อนได้ รวมถึงบรรยากาศที่ร่มรื่น เพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ อีกทั้งการบริหารจัดการในเรื่องเจ้าหน้าที่บุคลากร ผู้ดูแลโบราณสถานไม่เพียงพอ ขาดผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านโบราณคดี ขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนา ปรับปรุง และบูรณะแหล่งโบราณสถานอย่างเพียงพอ จึงทำให้โบราณสถานเสื่อมสภาพและทรุดโทรม ตลอดจนขาดการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาโบราณสถานให้มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพราะว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญในการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Swangsri, 2009) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงแสนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น พบว่า โบราณสถานจำเป็นต้องพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ให้กับชุมชน

สำหรับความต้องการในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ พบว่า โบราณสถานบ้านจาและควรมีการพัฒนาและปรับสภาพภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถาน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและการศึกษาเรียนรู้ โดยจัดทำเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามเด็กเล่น ที่ออกกำลังกาย มีบรรยากาศที่ร่มรื่น และพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้ในการศึกษาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ อีกทั้งการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ได้แก่ ห้องน้ำสำหรับให้บริการ ติดตั้งไฟฟ้าบริเวณภายในโบราณสถาน สถานที่ประกอบศาสนกิจพิธีกรรมทางศาสนา ร้านสวัสดิการ ป้ายข้อมูล ป้ายบอกทางเพื่อความสะดวกต่อผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ นอกจากนี้ การบูรณะโบราณสถานเพิ่มเติม ในส่วนที่ยังไม่บูรณะชุด แต่งให้เสร็จสมบูรณ์ เพื่อการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ตลอดจนการบริหารจัดการในการดำเนินงาน ได้แก่ เพิ่มเจ้าหน้าที่ บุคลากรที่รับผิดชอบดูแล

โบราณสถาน ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับชุมชนในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมถึงงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาโบราณสถาน เพราะสภาพของโบราณสถานที่เสื่อมโทรมจากการถูกทิ้งร้างและการไม่ได้สนใจในการดูแลรักษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร จึงมีผลต่อการตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในส่วนแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและพบว่า การเสริมความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และประโยชน์ของโบราณสถาน โดยผ่านกิจกรรมพื้นฐาน ได้แก่ จัดประชุม อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องประวัติศาสตร์ จัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วม จัดตั้งชมรม โดยประชาชนในชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษา จัดตั้งมัคคุเทศก์ที่เป็นประชาชนในชุมชนซึ่งผ่านการอบรมเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ จัดทำแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น หรือศูนย์ข้อมูลประจำท้องถิ่นที่รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน และจัดทำสื่อ เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ นอกจากนี้ การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายนอกโบราณสถาน เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทัศนียภาพเกิดความน่าสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ อีกทั้งการพัฒนากระบวนสาธิตอนุรักษณ์ และสาธิตการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาโบราณสถานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยว การจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโบราณสถาน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการของการพัฒนาชุมชนในทุกด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Khuaphan, 2011) ได้ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูบริเวณชุมชนเก่า บ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธรพบว่า ควรส่งเสริมจัดทำสื่อเผยแพร่ให้สาธารณชนภายนอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ ผู้วิจัยมีข้อสรุปต่อการสร้างการมีส่วนร่วม ดังนี้ จากการวิจัย พบว่า แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโบราณสถานบ้านจาและ จำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้รับรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาโบราณสถาน ความเป็นมาของชุมชนที่แท้จริง เพื่อให้เกิดความตระหนักในการพัฒนาอนุรักษ์โบราณสถาน มีความรักความผูกพัน เห็นคุณค่าความสำคัญ และประโยชน์ของโบราณสถานอันทรงคุณค่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ประจำปี 2558

เอกสารอ้างอิง

- Chantarattana, R. (2015). Factors Influencing Lateral Thinking of Student in Yala Rajabhat University. *Journal of Yala Rajabhat University*, 10(2), 91-106. (in Thai)
- Iamsaard, B. (2010). *Participatory Conservation Guidelines of the Historical Sites at Wat Chulamunee, Tambon Ongkharak, Angthong Province*. Master's thesis. The course of Strategic Development, Phranakon Si Ayutthaya Rajbhat University. (in Thai)
- Fine Arts Department. (2005). *The Model Scheme of The Conservative and Development of Ancient Remain Project in Yarang, Pattani Province*. (adjust edition). Bangkok: Samaphan Print. (in Thai)
- Kongvee, S. (2007). *People's participation in the administration of archaeological monuments in the old city of Changwat Lamphun and neighboring area*. Master's Thesis. Chiangmai University. (in Thai)
- Khuaphan, W. (2011). *Guidelines for the Rehabilitation of Old Communities: Singh-Tha, Yasothon Province*. Master's Thesis. Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University. (in Thai)
- Pimpises, N. (2011). *Management guideline for ancient monuments in Uttaradit province*. Master's Thesis. Faculty of Graduate School of Culture Management, Silpakorn University. (in Thai)
- Siripun, A. (1999). *The Management of Ancient Monument and Environment by the Government and community: A Case Study of the Moat and Old Wall in Pongsanuk Community Area, Muang District, Lampang Province*. Master's Thesis. The Graduate School of Human and Environment Management, Chiangmai University. (in Thai)
- Thongsuksangcharoen, R. (1999). *Problem perception and participation in archaeological site conservation of people in Phra Nakhon Si Ayuthaya archaeological area*. Master's Thesis. The Graduate School of Environment Study, Mahidol University. (in Thai)

Swangsri, P. (2009). *Area Management Guidelines of Cheingsan Historical City through Local Community Participatory Process*. faculty of architecture urban design and creative art, Mahasarakham University. (in Thai)